

”Sverige måste värna vattendragen”

En torrlagd vik efter dammrivning i Östra Gör sjön i Värmland. Foto: Jill Kortesmaa

Trots löften om att värna vattenkraft och kulturarv finns inget konkret som har förändrats när miljöanpassningar nu ska återupptas. Liberalernas motstånd till vattenkraft tycks försvåra läget, skriver debattörer.

Sverige är ett land rikt på ovärderliga natur- och kulturmiljöer med cirka 10 000 dammar. Turismen i dessa miljöer grundar sig på tystnaden, gamla kulturbyggnader, fågellivet och fisket i sjöar som skapats genom dämning sedan hundratals år. Ekosystem i angränsande våtmarker och grunda vikar med lekområden för många fiskarter har växt fram och är väletablerade. Storspov och lom häckar vid sjöarna och trollsländor, grodor och salamandrar lever i de grunda vattnen. Ett nytt naturtillstånd har inträtt och detta måste skyddas och respekteras.

Men myndigheterna kräver nu åtgärder för enorma summor för att miljöanpassa vattenkraften. Det handlar exempelvis om låglutande fiskvägar förbi dammar, så kallade faunapassager, även för svagsimmande fiskarter. På många platser är detta helt orimligt eftersom vanligt förekommande fiskarter i inlandsvatten, såsom gädda och lake, inte behöver vandra för att fullborda sin livscykel. Vattenkraftens miljöfond finansierar endast upp till 85 procent av kostnaderna för en miljöanpassning såsom faunapassage och har dessutom stoppat alla nya ansökningar till följd av skenande kostnader. I Laxberg i Linköpingstrakten kostade en passage för en lokal öring 40 miljoner kronor.

En liten kraftverksaktör eller ett byalag som tagit över en damm har många gånger inget val inför dylika krav utan tvingas av ekonomiska skäl att riva dammen och tömma sjön. Grunda vikar torrläggs, lekområden totalförstörs, fiskar dör, våtmarker torrläggs och fågellivet hotas. Den mark som blottläggs växer med tiden igen till snårskog. Igenväxning av häckningsmiljöer kan förväntas accelerera när dammrivningarna med åtföljande sjösänkningar och tömningar orsakar uttorkning av omkringliggande våtmarker. Västra Gällsjön i Värmland sänktes med 3–4 meter när

dammen revs. I SMHI:s rapport "Sänkta och torrlagda sjöar" kan man läsa: "Varje sänkning förkortar livslängden hos sjön, särskilt hos grunda slättsjöar. Om vattendjupet reducerats till någon meter eller ännu mindre, går igenväxningen av till exempelvis en fågelsjö så snabbt, att det ofta är fråga om årtionden innan sjön blir obeboelig för de flesta simfåglar".

Den rödlistade starkt hotade storspoven är ett exempel på en fågel som drabbas. Storspoven föredrar liksom många andra vadare stora och blöta myrar och häckar gärna i anslutning till vatten. Enligt SLU påverkas storspovspopulationen negativt av igenväxning av myrar. Storspoven är en ortstrogen fågel, vilket innebär att den återkommer till en plats för att försöka häcka även efter att platsen blivit igenväxt och olämplig, varvid häckningen misslyckas. Det har varit svårt att få arten att återvända till områden där den försvunnit, även efter restaurering, exempelvis vid Tåkern.

Regeringen meddelade den 31 mars 2025 att omprövningarna inom den nationella planen för vattenkraften ska fortsätta den 1 juli, efter en paus på två år. Inget tyder på att man på något sätt lyckats förändra regelverket för att hindra fortsatta utrivningar av de tusentals dammar som hotas. Hindret tycks vara Liberalernas gamla motstånd mot vattenkraft sedan den storskaliga utbyggnaden av vattenkraften. På sin hemsida skriver L:

"Allt som görs för att miljöanpassa vattenkraften ska ske långsiktigt, och insatserna ska göras där störst nytta kan uppnås med begränsade åtgärder. Det betyder att åtgärderna i första hand ska göras i den småskaliga vattenkraften. Där behöver inte så mycket produktion offras."

Trots upprepade förfrågningar har vi inte fått några svar på våra frågor kring hur Liberalernas iver att riva dammar rimmar med deras övriga skrivningar:

"Vår utgångspunkt är tron på människors makt över sin egen situation och möjlighet att skapa sin egen framtid. En liberal politik för hela Sverige skapar förutsättningar för den som vill bo, arbeta eller driva företag på landsbygden eller i mindre tätort." Liberalerna skriver också följande: "Vi behöver återskapa våtmarker. Det är både en klimatåtgärd, ett sätt att bekämpa övergödningen och viktigt för den biologiska mångfalden. Det behövs också bevattningsdammar för att klara torrperioder".

För att skydda befintliga ekosystem och kulturmiljöer medger lagstiftningen undantag från orimliga krav, men vägledningarna för myndigheterna är tyvärr utformade så att undantagen hindras. Riksdagen har försökt styra upp detta. I betänkande 2021/22: MJU5 uppmanades regeringen att säkerställa att vattenmyndigheterna använder undantag och gör lokala bedömningar. Ändå försvårar Havs- och Vattenmyndighetens krångliga vägledningarna kraftigt möjligheterna att göra sådana undantag, vilket visar på en oförmåga att anpassa reglerna till verkligheten. Sverige har ett stort antal sjöar och vattendrag, i toppen i Europa, och en mycket stor andel av energiproduktionen kommer från vattenkraft, cirka 45 procent. Det är således inte alls orimligt att vi klassar en stor andel vattendrag som undantag (KMV). Trots detta har Sverige endast klassat mindre än 3 procent som undantag, långt under det europeiska snittet.

Vår förnybara och fossilfria vattenkraft har en enormt stor betydelse för Sverige och Europa när det är kallt och mörkt under vinterhalvåret, de dagar det inte blåser. Liberalerna måste släppa sin onyanserade syn på dammar och vattenkraft så att regeringen kan visa handlingskraft efter två års paus. Omprövningsprocesserna måste baseras på lokala förhållanden och tidigt involvera lokalbefolkningen. Resurser för miljöanpassningar måste satsas där de gör verklig biologisk nytta så att kulturarv och livsmiljöer för djur och människor kan bevaras.

Jill Kortesmaa

ordförande Bevara Uppdämda Vatten

Amelia Sporre

språkrör Grön Ungdom Dalarna

Petra Käller

ersättare kommunfullmäktige (MP) Nora

Susanne Andersson

Sjönätverket Säfsensjöarna